

BRIEF UIT DEN VREEMDE.

DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN. IV.

(MET EEN PLAAT.)

EEN BEZOEK AAN VENEZUELA.

De geneeskundige toerist, die dit uitgestrekte land bereist, wordt door vele dingen getroffen, maar een der merkwaardigste ervaringen, die hij telkens weer opdoet, is dat hij op zijn vraag, wanneer de een of andere maatregel ontstond, telkens weer ten antwoord krijgt: „drie jaren geleden”. Venezuela werd 36 jaren lang geregeerd door twee president-dictatoren, eerst CASTRO, daarna GOMEZ. Laatstgenoemde stierf ruim 3 jaren geleden, hoogbejaard, maar toch min of meer aan de gevolgen zijner eigen dictatuur. Hij leed aan een kwaal, die de overkomst van een bekenden Franschen chirurg uit Parijs noodig maakte; deze gaf het dringende advies, als eenig redmiddel over te gaan tot een ingrijpende operatie. Hij voegde er evenwel bij, dat hij deze operatie niet in Venezuela zelf wilde uitvoeren, beducht als hij was voor de gevolgen voor hem zelf, wanneer de zaak eens mocht misloopen; wèl wilde hij bijvoorbeeld in Panama opereeren. De patiënt echter van zijn kant was beducht voor de gevolgen van het verlaten van zijn land, wetende dat zijn talrijke tegenstanders van zijn afwezigheid een ongewenscht gebruik zouden maken. Zoo werd van den ingreep afgezien: „sie konnten beisammen nicht kommen”, en GOMEZ stierf na eenigen tijd; zijn omgeving stond de laatste weken in voortdurende telephonische gemeenschap met den Parijschen chirurg.

De dictatoriale periode is voorbij; na eenige troebelen kreeg het land een volksvertegenwoordiging en een verkozen president, en sinds dien worden allerlei maatregelen in het belang van het volk genomen, waaraan vroeger niet gedacht werd. Vandaar ook de ontwikkeling onder andere van het departement voor Openbare Gezondheid gedurende de laatste drie jaren.

De Ministro de Sanidad y de Asistencia social beheert het geneeskundige departement. Sanidad is openbare gezondheid, asistencia social is de gewone geneeskundige en andere hulp, die aan zieken, weezen en andere hulpbehoevenden wordt verstrekt. De openbare gezondheid wordt uitsluitend verzorgd door het federale gouvernement, de geneeskundige hulp vooral door de besturen der verschillende staten en steden, met de hulp en onder contrôle van het federale bestuur.

De organisatie van de verzorging der openbare gezondheid boezemde mij de meeste belangstelling in, en de Minister, dr. GARCIA ALVAREZ, vroeger bekend oorneus-, keelarts in Caracas, was zoo vriendelijk mij in kennis te brengen met den Director de Sanidad, dr. GARCIA MALDONADO, en met dr. A. GABALDON, Jefe de la División de Malariologia. Laatstgenoemde, met wien de niet-Spaansch sprekende vreemdeling in het Fransch, Duitsch en Engelsch kan converseeren, omdat hij in verscheiden landen zijn opleiding voltooide, was mijn even welwillende als deskundige gids op een tocht door het land, ter kennismaking met de maatregelen, welke in het bijzonder ter bestrijding der malaria worden genomen.

Venezuela is een uitgestrekt en nog dun bevolkt land, welks kuststreken niet alleen, doch ook welks vruchtbaarste binnenlandsche gedeelten endemisch door malaria geteisterd worden. Men kan niet alles ineens doen, derhalve verkeert de malariabestrijding in plaatselijk zeer verschillende stadia. Zoo vindt men hier alleen kininistatie, elders epidemiologische exploratie, weer elders beide tezamen, op een vierde plaats tenslotte het resultaat daarvan, de volledige bestrijding, pas aangevangen, of reeds met succes een paar seizoenen aan den gang. Dat een land met ruim 3 millioen inwoners, verspreid over bijna 1 millioen KM³, zuinig moet omgaan met zijn assaineeringsbudget, begrijpt iedereen. Het geheele budget van het gezondheidsministerie is thans 19 millioen bolivar per jaar, ongeveer 11 millioen gulden.

Dr. GABALDON was zoo vriendelijk, mij te vergezellen op een tournée door een der malariastreken, de vruchtbare vlakte van Valencia. Hij liet mij zien, dat het werk van een Estación de malarialogia drieledig is: kininistatie der zieken, epidemiologisch onderzoek, en antilarvaire maatregelen.

Huisbezoekers gaan de dorpen rond, vragen naar koortslidders, nemen bloedpreparaten en geven kinine, volgens de raadgeving van de malariacommissie van den Volkenbond: volwassenen één gram HCl chinini per dag, 7 dagen lang; kinderen naar rato minder. Daar men deze malariastations nog lang niet overal heeft, moet vooral in de afgelegen dorpen volstaan worden met de uitdeeling van kinine door leeken, zonder dagelijksche contrôle door een arts, alleen onder administratieve contrôle van den centralen malariadienst. Het zijn onderwijzers, postbeambten enz., die in hun dorp de koortslidders gratis van kinine voorzien; zij zijn verplicht, rapporten over hun werk uit te brengen en verstrekte kinine te verantwoorden, onder andere door nominatieve opgave der lijdens. De centrale organisatie houdt geregeld contact met de kininistateurs, bijvoorbeeld door gestencilde mededeelingen, terwijl zij ook zoo nu en dan bezocht worden. Alles maakt den indruk, dat men het aan kinine bestede geld zoo goed mogelijk aanwendt, en zich niet ermede afmaakt, zooals elders wel geschiedt, door te publiceeren, hoevele millioenen kininetabletten hier of daar gedistribueerd zijn.

Dat ook het buitenland vertrouwen stelt in de organisatie van den malariadienst van Venezuela, blijkt uit de detachering, door de ROCKEFELLER Foundation, van twee Mexicaansche artsen daarbij.

De kininistatie op de malariastations zelf staat natuurlijk reeds op een hooger plan, onder andere omdat de diagnose door bloedonderzoek getoetst kan worden, en omdat een arts beschikbaar is, die desnoods de lijdens kan gaan bezoeken. Dit bloedonderzoek (dikke druppel) is een onderdeel van het epidemiologische werk van een malariastation; het omvat verder de bepaling van den miltindex der kinderen, het onderzoek naar de broedplaatsen der anophelines, en de determinering der gevonden larven en imagines. Tenslotte valt onder dit begrip de vaststelling van de muskietendichtheid; daartoe worden op geschikte plaatsen ezels in muskietenvallen gestald. Ik was in de gelegenheid, zulk een stal van den nederigsten der medewerkers aan de malariabestrijding bij de stad Macaray te zien en te photographieeren (fig. 21). In den omtrek dezer stad heeft men reeds antilarvaire maatregelen toegepast (hierover straks meer); vroeger bevatte zulk een muskietenvall des morgens wel eens 1500—2000 anophelines, thans slechts enkele exemplaren, en bij mijn bezoek in het geheel geen.

Plaat 174,
fig. 21.

Tenslotte is aan het station het personeel verbonden, noodig voor de beraming en uitvoering van definitieve antilarvaire maatregelen, nadat te voren de inmiddels noodige tijdelijke middelen (petroliseering der broedplaatsen, enz.) zijn toegepast. Dit is voor een groot deel ingenieurswerk, zoodat een volledig malariastation ook technisch personeel heeft. Bij Maracay zag ik het eenige kilometers lange drainagekanaal (fig. 22), dat, ondersteund door ophooging van enkele lage plekken, een groot gebied van broedplaatsen heeft bevrijd, getuige de ongestoorde nachtrust van den eerder vermelden ezels. In de havenplaats Puerto Cabello bezocht ik de technische werkplaats der malariabestrijding, welke uitgerust is met graafmachines, en met de moderne hulpmiddelen voor het engros vervaardigen van cementen goten, enz. De ingenieurs passen ook de colmotage toe, ter ophooging van terreinen.

Plaat 174,
fig. 22.

De voornaamste overbrengers van malaria in Venezuela zijn *A. albimanus* en *A. darlingi*; daarnaast zijn er nog vele andere anophelines, welke echter van minder of in het geheel geen belang zijn.

Tenslotte eenige cijfers: de malariadienst telt 6 artsen, specialisten op dit gebied; in 927 dorpen deelen ruim 2000 kininistateurs het geneesmiddel uit. Bij het systematische onderzoek der gevangen larven en imagines zijn reeds 5 nieuwe subspecies gevonden.

In vele steden vindt men een Unidad sanitaria; deze eenheden zijn belast met de bestrijding van besmettelijke en volksziekten, en haar samenstelling en taak verschillen naar gelang van de grootte der stad, de voornaamste ziekten welke

te bestrijden vallen, en van de beschikbare artsen. Zoo vindt men in Puerto Cabello daarbij een afdeling „antiamarilla”, waar gezocht wordt naar broedplaatsen van *Aedes aegypti*. De bestrijding der gele koorts wordt centraal van Caracas uit geregeld door een instituut onder leiding van dr. PONS; dit instituut heeft vele vertakkingen (bij voorbeeld in Puerto Cabello), waar men onder andere de viscerotomie regelmatig toepast. In het algemeen vindt men bij een unidat afdeelingen voor: zuigelingenverzorging, behandeling van lijdens aan tuberculose, geslachtsziekten, gelegenheid tot immuniseering tegen diphtherie, soms mijnwormbestrijding en zoo voort.

De laatste propageert natuurlijk onder andere den bouw van behoorlijke latrines; de technische dienst geeft modellen en voorbeelden, en zie daar: ik trof er een ouden bekende aan, en wel den grondboor, bij mijn weten het eerst op Java gebruikt voor het boren van diepe gaten, om aan de bevolking den bouw van hygiënische privaten mogelijk te maken.

Ik meen mij te herinneren, dat wij deze toepassing van een voor den landbouw bestemd werktuig verschuldigd zijn aan een anonyms; in elk geval heeft de ROCKEFELLER Foundation door haar rapporten aan de grondboor een internationale bekendheid verschaft, en zoo vindt men het werktuig ook tot in Zuid-Amerika doorgedrongen.

Iedere Unidat sanitaria beschikt over een aantal artsen, soms half-, soms volledig ambtenaren, al naar gelang van de hoeveelheid werk, die een bepaalde stad kan opleveren. De zuigelingensterfte is nog vrij hoog, ongeveer 95 per 1000 levendgeborenen per jaar; dies wordt ook hieraan veel aandacht besteed, maar men is gehandicapt door het gemis aan goede gediplomeerde vroedvrouwen. Voorloopig worden de vroedvrouwen der bevolking opgeleid en gecontroleerd. Een goed denkbeeld vond ik het volgende: er worden zwangeren onderzocht, en dan krijgen zij geheel gratis een doos mede, waarin alles zit wat noodig is voor de verzorging van den navel, tot een steriele schaar toe. De vroedvrouwen hebben deze uitrusting leeren gebruiken, en de moeder mag het schaaftje behouden! Op deze wijze heeft men reeds een belangrijke vermindering van het aantal gevallen van tetanus neonatorum bereikt.

Patiënten met malaria, met venerische ziekten, met tuberculose, en zoo voort worden gratis onderzocht en behandeld; in de nabijheid van Caracas vindt men borden langs den weg, waarop een opwekking gedrukt staat, zich van deze ziekten te laten cureeren.

Men krijgt hier echt den indruk, te doen te hebben met een jongen, vooruitstrevenden dienst der volksgezondheid, die niet alleen over de noodige middelen beschikt, maar die middelen ook weet toe te passen. In Caracas zag ik het groote, in een mooi, oud-Spaansch huis ondergebrachte consultatiebureau voor tuberculoselijders. Leider van dezen dienst is dr. BALDO. Vlak naast mijn hotel was een moderne volksgaarkeuken, onder één dak met de tandverzorging van schoolkinderen. Een nieuwe maternité is onlangs in gebruik genomen, en binnenkort volgt de bouw van een groot sanatorium voor longlijders. Het nieuwe kinderziekenhuis is bijna klaar, en zoo zou ik kunnen doorgaan. Ik werd vooral getroffen door den eenvoudigen, deftigen stijl der nieuwe ziekenhuizen: modern, mooi en practisch (fig. 23).

Het huidige algemeene ziekenhuis van Caracas, 500 bedden bevattend, is genaamd naar VARGAS, den merkwaardigen collega, die het ruim 100 jaren geleden niet alleen bracht tot hoogleeraar in anatomie en chirurgie, maar ook tot president van Venezuela. Zijn grootste verdienste bestond in de stichting (1827) van een moderne opleiding van geneeskundigen; tevoren kende men alleen een onvolledige opleiding tot „médico colonial”, naar oud-Spaansch model, doch VARGAS wist deze tot een voor dien tijd zeer groote hoogte te brengen; het dankbare nageslacht eerde hem, door het grootste hospitaal van het land naar hem te noemen; de patio ervan wordt door zijn monument versierd (fig. 24).

Venezuela heeft thans één volledige geneeskundige faculteit aan de ruim twee eeuwen oude universiteit te Caracas; daarnaast bestaat er in het hooggelegen stadje Merida nog een onvolledige, waar alleen de praeclinische jaren kunnen worden

Plaat 174,
fig. 23.

Plaat 174,
fig. 24.

doorgebracht. De jonge artsen, door de universiteit afgeleverd, toonen dezelfde eigenschap als elders: afkeer van vestiging op het platteland. Zoo zijn dus de steden overvuld met artsen, de dorpen toonen een vacuum. Men beraamt maatregelen daartegen, en in afwachting van de resultaten daarvan komen de huidige wereldtoestanden een handje helpen. Sommige artsen, wegens hun afstamming in bepaalde landen niet meer in aanzien, hebben van de Venezolaansche regeering toestemming gekregen, zich in het binnenland te vestigen.

Ja, à quelque chose malheur est bon! Prof. **MAYER**, van het Institut für Schiffs- und Tropenkrankheiten te Hamburg, prijst zich gelukkig, een werkkring gevonden te hebben in het Instituto nacional d'hygiene (directeur dr. **FERNANDEZ**), waarvoor men een grootsch nieuw gebouw opricht en waar de nadruk zal gelegd worden op onderzoek van en onderwijs in tropische geneeskunde en hygiëne; prof. **JAFFÉ**, vroeger in Moabit—Berlijn werkzaam, is verbonden aan het pathologisch-anatomisch instituut (directeur dr. **O'DALY**) van het **VARGAS**-hospitaal, waar meer dan 500 secties per jaar worden gedaan. Dr. **NIETO**, een marine-officier van gezondheid van het republikeinsche Spanje, vond plaatsing bij den malariadienst. Zij helpen, ieder naar de mate zijner krachten, een jongen en vooruitstrevenden dienst der volksgezondheid van een pas aan het begin van zijn ontwikkeling staand volk!

MARACAIBO.

De ruwe olie, welker verwerking aan Curaçao en Aruba zooveel welvaart bracht, wordt in „lake tankers” uit Venezuela aangevoerd. De olievelden zijn grotendeels in de nabijheid der havenstad Maracaibo, aan het gelijknamige meer gelegen, welks verbinding met de zee bemoeilijkt is doordat er een ondiepte voor ligt, zoodat alleen schepen met geringen diepgang kunnen passeeren. Aan deze omstandigheid danken Curaçao en Aruba de vestiging der raffinaderijen op hun grondgebied, waarheen tankbooten van 3 tot 4000 ton de ruwe olie vervoeren, die dan na de verwerking in Oceaantankers naar Amerika en Europa wordt gebracht.

De Shell heeft voor Venezuela een dochtermaatschappij gevormd, de Caribbean Petroleum Cy, welker hoofdkwartier zich in Maracaibo bevindt. De olievelden zelf zijn verderop, maar Maracaibo is het administratieve centrum, ook van den geneeskundigen dienst van het bedrijf. Chef daarvan is collega **A. VAN TIENHOVEN**, die er reeds 15 jaren gevestigd is, na tevoren in twee Balkanoorlogen en in den grooten oorlog zich verdienstelijk te hebben gemaakt voor het Roode Kruis. Hij heeft het groote voorrecht, den geneeskundigen dienst te leiden van een rijk en machtig lichaam, dat bekend is om zijn goede zorgen voor de employé's, welke zorgen ook die voor een uitmuntende geneeskundige en hygiënische organisatie omvatten. Dr. **VAN TIENHOVEN** smaakte in 1929 het genoegen, uit ruime beurs een hospitaal te kunnen bouwen, dat weliswaar heel veel geld gekost heeft (het is voor 80 patiënten bestemd en heeft 1½ millioen gulden gekost), maar dat dan ook nu als een prototype van een tropenziekenhuis kan gelden. Alles is erop berekend, het klimaat in het gebouw zoo aangenaam en koel mogelijk te maken: dikke muren, breede gangen, hooge verdiepingen; breede veranda's van 5.20 M. beletten de zon, de muren rechtstreeks te beschijnen. Het dak heeft buitendien een oversteek van 1.70 M., welks onderkant met geperforeerde platen is afgedekt; de daardoor mogelijke luchtcirculatie in de zolderruimte houdt ook de bovenverdieping koel.

De wanden zijn prettig in donkergroene en donkerroode kleuren gehouden, elke ziekenkamer heeft eigen gemakken, de deuren zijn overal zoo breed, dat een bed er gemakkelijk door kan, en zoo zijn er tal van kleinigheden (en grootigheden) die het ziekenhuis tot een ideaal ziekenverblijf in de Tropen maken. De grootere zalen zijn door glazen schotten in kleinere compartimenten verdeeld, zoodat de verpleegster het overzicht over een groot aantal patiënten tegelijk heeft, zonder dat op zaal de onrust en de geluiden van velen merkbaar zijn. Al het materiaal is uit Nederland ingevoerd: stalen ramen met glas en muggengaas, rubber matten voor geluiddemping, en zoo voort.

De chirurgische afdeeling met moderne operatiekamer, de Röntgeninrichting,

verschillende stralenmogelijkheden, apotheek, laboratorium, alles is even wel-doordacht en practisch. In de operatiekamer heeft men gebroken met de witte jassen, lakens en zoo voort; alles is lichtgroen. In Willemstad heeft collega HUGENHOLTZ donkerblauwe jassen en lakens ingevoerd; het gekleurde linnengoed is voor het oog veel minder vermoeiend dan de vroeger gebruikelijke felwitte goederen.

Hoe internationaal van karakter dit ziekenhuis in Venezuela is, blijkt uit de volgende opsomming: chef is een Nederlander; de 3 assistenten zijn Venezolaansche artsen; de verpleegsters zijn Engelschen, omdat dezen allen een diploma als vroedvrouw bezitten; er is een apotheker uit Curaçao en een uit Venezuela; 6 leerling-verpleegsters zijn uit het Amerikaansche Puertorico; verder zijn in opleiding 20 Venezolaansche leerlingen; de kok is een Chinees, het lagere personeel is Venezolaansch, of Britsch onderdaan uit Trinidad. De patiënten zijn uit den aard der zaak even internationaal van schakeering, ook omdat de Standard Oil Cy. geen eigen ziekenhuis heeft, doch voor de verpleging van zijn personeel gebruik maakt van het hospitaal der Caribbean.

Voor Nederlandsche artsen bestaat niet veel mogelijkheid, zich in Venezuela te vestigen, hetzij in dienst der olie, hetzij in de particuliere practijk. De wet eischt een volledig examen, af te leggen in het Spaansch; bovendien eischen zoowel Venezuela als het naburige Columbia, dat den laatsten tijd als olieland in opkomst is, dat buitenlandsche maatschappijen (dus bij voorbeeld Shell, Standard Oil en zoo voorts) per 400 arbeiders of employé's één Venezolaanschen (of Columbiaanschen) arts in dienst nemen, aldus aan een groot aantal inheemsche intellectueelen een goeden werkkring verzekerende. De wet op de uitoefening der geneeskunst in Curaçao bij voorbeeld bepaalt daarentegen, dat aan buitenlandsche werkgevers vergund kan worden (en dit geschiedt dan ook) ten behoeve van hun personeel buitenlandsche artsen in dienst te nemen.

Het geheele geneeskundige personeel der Caribbean Petroleum Cy bestaat uit 14 geneeskundigen: dr. VAN TIENHOVEN als chef en 13 Venezolanen, van wie de besten zich op kosten der maatschappij in Amerika of Europa verder kunnen ontwikkelen. In Columbia heeft zij 3 inheemsche artsen; zoodra er olie in belangrijke hoeveelheden wordt gevonden, zal ook daar het bedrijf zich ziender oogen gaan ontwikkelen.

De „Caribbean” beschikt voor het verkeer in deze reusachtige landen over 3 vliegtuigen, ook om zieken en gewonden te vervoeren; de olieterreinen zijn radiotelephonisch met het hoofdkwartier in Maracaibo verbonden, zoodat de chefarts kan uitmaken, of een gewonde per vliegtuig naar hem gebracht zal worden, of dat omgekeerd de dokter naar den patiënt zal vliegen.

Op de grootere olievelden zijn in het geheel 4 hospitalen; de kleinere moeten het met een *dispensario* doen. De gezondheidstoestand der arbeiders is lang niet slecht, en op de terreinen die reeds langen tijd bezet zijn, is bij voorbeeld malaria van zeer ondergeschikte beteekenis geworden. Zoo ver is men natuurlijk niet overal waar geprospecteerd wordt, of waar men zich pas gevestigd heeft. Daar komt het geheele arsenaal van persoonlijke mechanische en chemische prophylaxis eraan te pas, om de menschen in de rimboe gezond en geschikt tot werken te houden. Deze wordt pas overbodig, wanneer drainage, drooglegging, en zoo voort permanente vestiging mogelijk maken.

Op reis, Augustus 1939.

CH. W. F. WINCKEL.

Fig. 21. Muskietenval, ter bepaling der muggendichtheid van een bepaald gebied, vóór en na de assaineering.

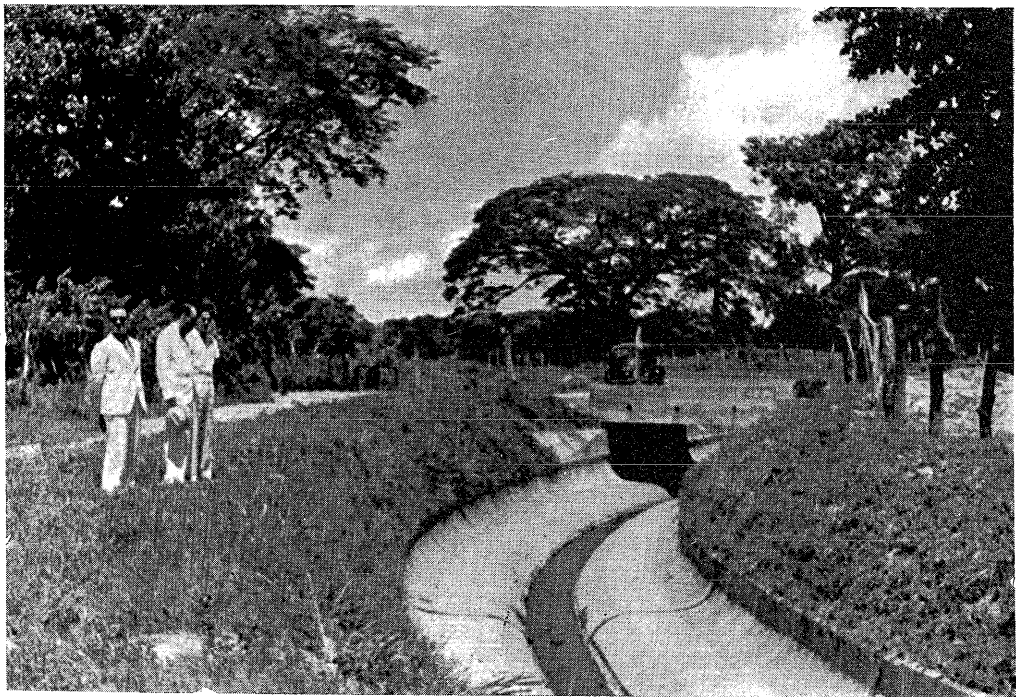

Fig. 22. Drainagekanaal bij Maracay.

CH. W. F. WINCKEL, DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN. IV.

Fig. 23. De nieuwe maternité in Caracas.

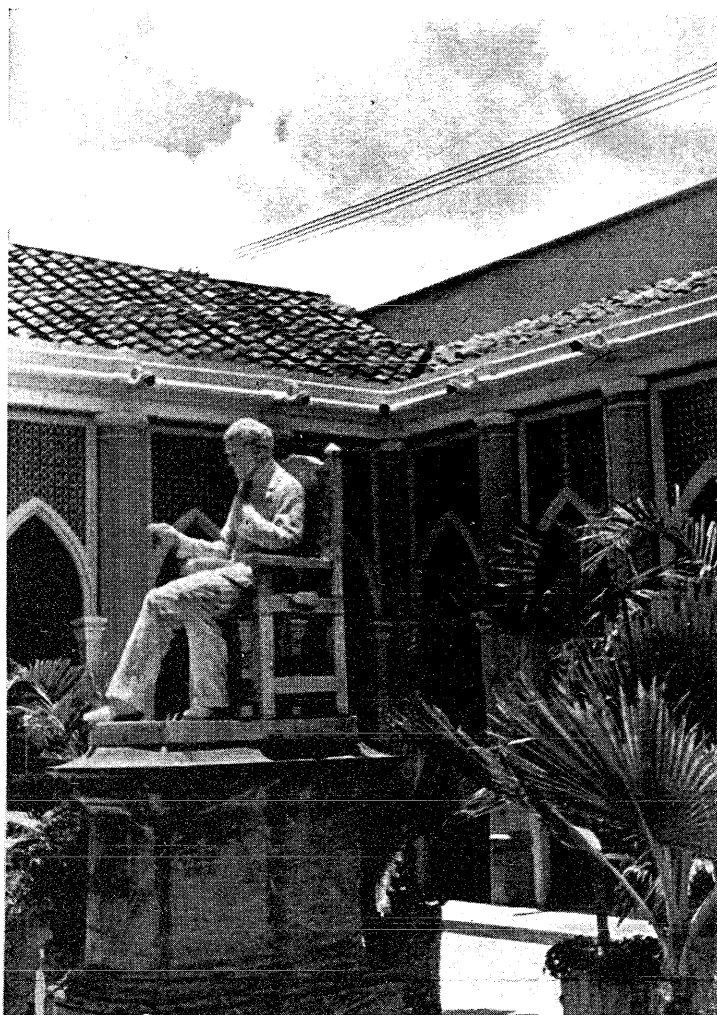

Fig. 24. Het standbeeld van VARGAS, in het naar hem genoemde algemeene ziekenhuis te Caracas.